

[Murat Gülsoy'un Gölgele ve Hayaller Şehri İstanbul](#)

Pazar, 01 Haziran 2014 12:57 tarihinde yayınlandı.

[Hande Ortaç](#) tarafından yazıldı.

[Paylaş](#)

Murat Gülsoy'un son romanı Gölgele ve Hayaller Şehrinde Nisan 2014'te yayımlandı. Gülsoy'un kaleminden eski İstanbul'a doğru yapılan seyahat; rüyalarla, kâbuslarla ve dönemin siyasî iklimiyle yol alan genç bir adamın köklerini arama hikâyesi.

Murat Gülsoy - Sayfa 192-197 - Murat Gülsoy'un kendi sesinden

Burası dünyanın başşehri dostlarım, dünyanın merkezi burası, Doğu da burada başlıyor, Batı da... Bir kapı İstanbul.[1]

Ama sadece bu iki kıtayı birbirine bağlamıyor. Hayır. Başka âlemler de burada birbirine kavuşuyor. O eski hikâyeler hakikatin farklı şekilleridir, dostlarım. Hepsi birer kapıdır, başka bahçelere açılır.[2]

Murat Gülsoy'un yeni romanı *Gölgele ve Hayaller Şehrinde*'yi en çok bu cümlelerin anlattığını düşünüyorum. İstanbul ekseninde bir yolculuk hikâyesi. Franck Chausson, diğer adıyla Fuat'ın Paris'ten İstanbul'a çıktığı yolculuğun, sorularının, arayışlarının ve yolun hikâyesini 1900'lerin başındaki İstanbul'un rehberliğinde okuyoruz. Kitap; yolculuk sadece varılacak yer değildir, cümlesinin aslında ne anlama geldiğini rüyalarla ve hayal gibi gerçeklerle bezeli akışıyla kucağımıza bırakıyor. Metnin henüz başlarında arkadaşına yazdığı mektupların daha ikincisinde yola çıkış amacını şöyle anlatıyor baş karakter Fuat Chausson;

... bu seyahatin benim için anlamı varılacak yerde değil, terk edilen yerde gizli.[3]

Asıl Hikâye Hangisi?

Babası Türk, annesi Fransız bir oyuncu olan Fuat, küçük yaşlarda annesi ve ablası Feride'yle İstanbul'u terk etmiş ve Paris'te Franck adını alarak yeni bir hayata başlamış. İstanbul'da çocuklarıyla Fransızca konuşan anne, Paris'te de evlerinde Türkçe konuşarak çocukların dillerini yitirmelerini engellemiş. Fuat Paris'te adını Franck olarak değiştirip Doğulu kanını gizleyerek *öteki* konumuna düşmekten kaçınmış fakat içinde bu çelişkiyle ve köklerinden bihaber yıllarca yaşamış. Aynı zamanda bir gazeteci olan Fuat'ın İstanbul yolculuğu biraz bu kişisel merakları barındırsa da aslında çalıştığı gazetenin Osmanlı Devleti'nde 1908 yılında 2. Meşrutiyet'in ilân edilmesini takiben gelişen olayları izlemek için onu İstanbul'a göndermesiyle başlıyor. Yola Franck olarak başlayan Fuat ilk andan itibaren ona eşlik eden fotoğrafçı Marcel'le birlikte yaşadıklarını, kabuk değiştirip Fuat'a dönüşmesini kadim dostu Alex'e sık aralıklarla yazmaya başlıyor. Mektuplarının birer kopyasını da deri kaplı bir deftere kaydediyor. Yıllar sonra, bu defter İstanbul'da yaşayan genç bir avukat tarafından sahafların birinde keşfedildikten sonra da defterin ikinci yolculuğu, çevrilme ve yayımlanma macerası başlıyor. Fuat'ın hayatının iki yılını anlatan mektuplarından oluşan hikâyesi, sanki bu yayımlanma sürecini anlatan üst hikâyeye büyük bir paranteze alınmış gibi. Fuat'ın

İstanbul'da yaşadıklarıysa onu babası ve kökleriyle ilgili Osmanlı ve Türkiye düşünce tarihinin önemli şahsiyetlerine taşıyor. Babası Beşir Fuat, onun hayatı ve intiharı da Fuat'ın anılarının ve düşüncelerinin parantezinde anlatılıyor sanki. Doğrusal olmaktan çok derinlemesine ilerleyen, matruşka bebekler gibi her bir bölümün yeni bir boyuta açıldığı bir roman *Gölgeler ve Hayaller Kentinde*. Tıpkı yazının başındaki alıntının Borges'in *Yolları Çatallanan Bahçesi*'ni hatırlatması gibi her hikâye yeni bir kapı açıyor, anlatı çatallanarak genişliyor, özellikle arka planda akıyormuş gibi görünen İstanbul, her yeni sayfayla derinleşiyor ve boyut kazanıyor.

Mektuplaşmalarını kitap haline getiren kaç insan tanıyorsun Alex?
Bu satırları yazarken çok tuhaf bir hisse kapıldım. Sanki bizim bu yazışmalarımız da kitap haline getirilip matbaalarda çoğaltılıp dünyanın çeşitli yerlerindeki kütüphanelere konulacak, biz öldükten, kemiklerimiz toza dönüştükten sonra bile okunacakmış gibi bir his...[4]

Çok Katmanlılık

Sadece kurmaca yazmakla değil, yazı eyleminin kendisiyle de yakından ilgilenen ve bu konuyu edebiyatının merkezine alan Murat Gülsoy kitaba 'Ey okur,' seslenmesiyle başlıyor ve 4 sayfalık kısacık bir yazıyla okuyacağımız hikâyeyi tanımlıyor. Girişte de bahsettiğim o kısacık yazı, aslında okuyacağımız her şeyin genç bir avukatın 1968 yılında sahafta bulduğu Fransızca bir defterin tercümesi olduğunu anlatıyor. Avukat 5 yıl boyunca elyazması defteri tercüme etmekle uğraşsa da ardından hayatının getirdiği koşuşturma içinde bitmiş olan çeviriyle tekrar ilgilenemiyor ve bir kenara kaldırıyor. Daha sonra, ölüme yaklaştığı yıllarda bir iz bırakmak telaşıyla bu tercümeyi kitap halinde bastırmak istediğini okuyoruz. Kendi ya da oğlu, kimin kitabı yayımlatmayı başardığını bilmesek de, adamın arzusunun yerine getirildiğinin kanıtı olarak kitabı okurken, bu giriş zihnimizin bir köşesinde sürekli sinyal veriyor.

Ey Okur,
... Arzum odur ki 1908 sonbaharında İstanbul'a gelen o gencin serüveni kaybolup gitmez, okurların zihninde yeniden hayat bulur.[5]

Bu sayede Murat Gülsoy yazarı olmak dışında romanına iki yeni kimlikle daha dahil oluyor. Çeviren [*Çevirenin Notu (Ç.N.)*] ve yayımlayan [*Yayımlayanın Notu (Y.N.)*] olarak tüm anlatı boyunca bir hayalet gibi okuru takip ediyor. Böylece üstkurmacanın yabancılaştırma efektlerini romanın içine doğallıkla yedirdiği gibi okurla anlatı arasına gerekli mesafeyi koymayı başarıyor Gülsoy. Bu sayede de 1. tekil şahıs anlatıcının en büyük handikapı olan karakterin neyi, neden, kime anlattığı sorusunun yarattığı paradoksu çözmüş oluyor. Üst hikâyeyle mektupların okura nasıl ulaştığını anlatırken mektup formatıyla da anlatıcının kendisiyle ve geçmişiyile yaptığı muhasebeler kanlı canlı bir şahitle anlam kazanıyor. Fuat'ın zihninde kendiyile ilgili yaptığı muhasebeleri de aktarması kolaylaşıyor. Hatta okurun eleştirilerini yankılar gibi, Fuat arkadaşı Alex'ten gelen sorulara ve yorumlara cevap verebiliyor. Bu da anlatıyı boyutlandırıyor. Kitabın sonların da Gülsoy bu karakterin ayna

özelliğinden yararlanarak Fuat karakterinin buhranını, arkadaşından artık cevap gelmemesine ve öldüğünü bilmesine rağmen Alex'e yazmaya devam etmesiyle güçlendirerek, sadece sözcüklerle kazanamayacağı bir etki yaratmayı başarıyor.

Asıl Kahraman Kim?

Beşir Fuat; Osmanlı topraklarında 19. yüzyıl sonlarının karmaşasında pozitivizm ve materyalizmi bu coğrafyaya anlatmaya çalışan bir yazar ve düşünür. Romantik Osmanlı şiirini, oryantalist yaklaşımları körükleyen doğulu ataletini ve gericiliği eleştirerek, İslamiyetin düşünsel anlamda parlak olduğu yıllara vurgu yapan, ait olduğu toprakların çok ötesinde bir karakter. 35 yıllık kısacık hayatı karısı ve Fransız sevgilisi arasında kalmış, annesinin kapıldığı akıl hastalığının pozitivist akıl yürütme yoluyla kendisinde peydah olacağına inanıp bu hale düşmemek için intiharını detaylı bir şekilde planlamış, bir laborant titizliğiyle eylemi gerçekleştirirken diğer yandan da ölümünün her anını kaleme almış biri. *Gölgeler ve Hayaller Şehrinde*, okuru İstanbul'un sokaklarında dolaştırırken varmak istediği asıl hikâyenin bu tarihî ve çok kıymetli karakter olduğunu düşünürsünüz.

İstanbul;

İstanbul'da yaşamak sonsuz bir seyahat hali demekmiş.[6]

Kimliğinin, köklerinin arayışı içinde Fuat'ın ve ona eşlik eden arkadaşları Charles, Marcel, Evelyn ve Margaret'in hayata ve çevrelerine merakları sayesinde okur, İstanbul'un her köşesine bakma şansını yakalıyor. Yabancı bakışlar bildik hikâyeleri bile didik didik ettikleri için okur da 1908'lerdeki yaşayışı Gülsoy'un kamerasından izleme şansına kavuşuyor. İstanbul tüm hikâyeler için zorlu bir rakip, zaman zaman başrolü alması kaçınılmaz. Özellikle mercek altına yatırılan dönemin isabeti okur olarak merakımızı celbediyor. 1908 II. Meşrutiyetin ilânı ve despot sultan II. Abdülhamit'in iyice çığrından çıkmış baskıcı rejiminin özgürlük hareketleriyle sarsıldığı yıllar. İstanbul, farklı etnik ve dini kimlikleriyle var olan insanların yan yana yaşadığı çok milletli bir yapıya sahip. O dönemde de herkesin özgürlüğüne saygı gösterildiğini iddia etmek mümkün değil fakat hürriyet ve özgürlüğün yeniden tanımlandığı mücadele yılları. Günümüzün sosyo-politik atmosferiyle gizil bir tarihsel analogi kurulduğunu söyleyebiliriz.

Hürriyetin ne olduğunu artık kimse bilmiyor. Sultanlar değişiyor, askerler değişiyor, insanlar hep aynı.

İnsanlar kendilerinin iyi olduğunu zannediyor Alex. Rüya görenin rüya gördüğünü fark etmemesi gibi heyecanla yaşamaya devam ediyorlar.[7]

Doğu-Batı; Fuat/Franck'ın içinde yaşadığı ve toplumsal olarak maruz bırakıldığı çatışma, 'yüksek' bir Batılı'yken içinde 'oryantal' bir Doğulu barındırmanın çekişmesi bir gölge gibi tüm kitap boyunca tartışılan en temel konulardan biri. İki tarafa da ait olan birinin yaptığı eleştiri, ister istemez korunma mekanizmalarını etkisiz hale getiriyor. Gülsoy bu avantajı kullanmış, Fuat tüm tarafların tüylerini diken diken eden kelimeleri rahatlıkla sarfederek

en temel tartışmalara çomak sokuyor ve eleştiri dozunu uca çekerek bu temel tartışmanın etkisini kuvvetlendiriyor.

.... Çünkü hem Fatih Mehmet'in kanlı elini sütuna sürerken içinin nasıl coşkuyla dolduğunu hissettim hem de kılıçtan geçirilen Hristiyan cemaatin korkusunu ve dehşetini... hem o hem de diğerydim sanki. Hem katil hem de kurban. Hem tozu dumana katarak dörtnala gelip işgal eden barbar hem bütün kurduklarının yok olup gidişini acıyla seyreden medeni Hristiyan şehirli... Her ikisi de benim vücudumdaydı. Niçin bilmiyorum, bu durum olabilecek en iyi şeymiş gibi coşkuyla doldu yüreğim.[8]

... ne de olsa burası Doğu ve buranın Hristiyan papazı bile aslında az buçuk kaçık oluyor...[9]

Kafasında bu düşüncelerle Fuat, kitabın sonunda vardığı noktada, babasının Doğu'da doğmuş biri olarak Doğulu bir karaktere yakıştıramayacak kadar pozitivist ve materyalist olmasıyla yüzleşmek zorunda kalıyor. Babası safkan bir Doğulu'yken bile tam olarak bu topraklara ait olamamışken, yarı Fransız kanı taşıyan Fuat bu topraklarla bağını nasıl kuracağı konusunda afallıyor ve buhrana kapılıyor. Kitabın en temel çatışmasının da bu olduğunu düşünüyorum. Onu toprağa, bulunduğu yere bağlayan şeyse ne kan bağı, ne de bir fikir ortaklığı. Orada yaşayan diğer insanlarla yakaladığı ortak bir duygu. Kitabın son sahnesinde Haliç'in üstünde salınan balon, halkta yarattığı heyecanla bir birleştiriciyken aynı zamanda 'Hürriyet balonu' tanımlamasıyla da içi kolaylıkla boşaltılan bir imge. Bu ortak duyguyu deneyimleyen Fuat'ın şehrin günlük hayatına dahil olduğunu görüyoruz.

Bitirirken

Doğu ve Batı meselesini tartışırken melez bir bakış açısı kullanmak tartışmayı ateşlemek anlamında işlevsel olmuş. Ama kitaptaki çatışmanın bugünden ziyade o tarihteki Doğu ve Batı eksenine sıkıştığını düşünüyorum. İstanbul hikâyelerini sevdiğim bir yazarın elinden okumak keyifliydi açıkçası. Fakat karakterler ister istemez hikâyenin geçtiği dönemin açmazlarını sorgulamak ya da o döneme ait değer yargıları doğrultusunda hareket etmek durumunda kalıyor. Kadınlık durumları, kadına bakış, metres olmak, evlilik dışı ilişkiler ve bu konularda kadınların düştüğü toplumsal durum, babasızlık gibi kavramların artık çok farklı tartışılabildiği, -en azından belli kesimlerce- sorun ortadan kalkmasa da bilincin yaratılabildiği ve mücadelenin belli aşamalara geldiği bu zamanlarda; Fuat'ın Isabelle, Evelyn, Margaret ve özellikle annesinin medenî haliyle ilgili yaşadığı travmalar bana klostrofobi duygusu ötesinde bir empati yaşatamadı ne yazık ki. Ama dediğim gibi anlatı hele de 1. tekilse karakterin tutarlı olması için bundan kaçış yokmuş gibi gözüküyor.

Murat Gülsoy'un günümüzde geçmeyen, ilk dönem kitabının teknik başarısının yanında okuması çok keyifli bir roman olduğunu belirtmek gerekiyor. Her sayfanın getirdiği sürprizleri, tarihi olayları ve bunların karakterlerde yarattığı dramatik değişiklikleri bir yazıya sığdırmak mümkün

değil. Konusunu tek seferde anlattığınızda dışarda bıraktığınız hikâyelere üzöldüğünüz bir titizlikle yazılmış kitabın sunacağı sürprizlere ve açacağı kapıların ardında göreceklerinize hazır olun.

[1] Murat Gülsoy, *Gölgeler ve Hayaller Şehrinde*, Can Yayınları, Nisan 2014, s. 193

[2] a.g.e, s. 193

[3] a.g.e, s. 34

[4] a.g.e, s. 235

[5] a.e.g, s. 12

[6] a.g.e, s. 110

[7] a.g.e s. 290

[8] a.g.e, s. 93-94

[9] a.g.e, s. 125-126